

De burger als buitenstaander? Inclusiviteit in nieuwsselectie en brongebruik tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2018

Tijdschrift voor Communicatiewetenschap, special issue, Nijmegen 2019

Niek Hietbrink

Liesbeth Hermans

Quint Kik

Niek Hietbrink is onderzoeker Kenniscentrum Media, Hogeschool Windesheim, P.O.Box 10090, 8000 GB Zwolle. 0624235640, n.hietbrink@windesheim.nl.

Liesbeth Hermans is Lector Constructive Journalism, Kenniscentrum Media, Hogeschool Windesheim, Zwolle; Assistant Professor Communication Science/Behavioural Science Institute Radboud Univeriteit Nijmegen. P.O.Box 10090, 8000 GB Zwolle. 0612799702, eahm.hermans@windesheim.nl

Quint Kik is Senior Onderzoeker, Stimuleringsfonds voor de Journalistiek, Prinsessegracht 19-C 2514 AP, Den Haag. 0655145069, quintkik@svdj.nl

Samenvatting

In de berichtgeving van lokale en regionale media over de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 is er in beperkte mate sprake van inclusiviteit: er lijkt weinig overeenstemming tussen de media-aandacht voor onderwerpen en het belang dat burgers hechten aan onderwerpen; daarnaast komen burgers en maatschappelijk middenveld weinig voor als bron. Hierdoor missen lokale en regionale media kansen bij het stimuleren van maatschappelijke en politieke participatie.

Abstract

In this article the contribution of local and regional media to democratic participation is tested against the background of the recent professional and academic call for a more audience oriented type of reporting. Internationally there is a growing concern for the sustainability of quality reporting by local media. During the local election campaign of 2018 a content analysis in 3 municipalities shows that reporting is characterized by a lack of inclusiveness. A mismatch was found between the issues that the audience mentioned as relevant to the elections and the issues that local media reported. Furthermore, there was little inclusiveness in sources: elites sources outnumbered citizens and civil society sources in. Use of sources was highly dependent on issues at hand. A positive outcome was that citizens were equally often portrayed in an active role as in a passive role. The media seem to miss chances in enhancing social and political participation.

Key words: local news, local elections, inclusiveness, sources, news selection.

Inleiding

“The fundamental role of journalism in democracy is to link citizens to political life” (Dahlgren, 2009). Deze fundamentele rol geldt zowel voor nieuwsmedia op nationaal niveau als op regionaal en lokaal niveau (Kleis Nielsen, 2015). Uit internationaal onderzoek blijkt dat de aanwezigheid van en het functioneren van lokaal opererende nieuwsmedia de mate van politieke participatie, zoals de opkomst bij verkiezingen, beïnvloeden (Baekgaard, Jensen, Mortensen & Serritslew, 2014; Kleis Nielsen, 2015).

Het afgelopen decennium is in de Nederland de politieke en maatschappelijke aandacht voor en de zorg om de kwaliteit van nieuwsvoorziening op lokaal en regionaal niveau onverminderd groot (Tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers, 2009; RMO, 2014; Laroes, 2015; Slob, 2019). Onderzoek van het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek (Landman, Kik, Hermans & Hietbrink, 2015) laat zien dat met name in kleinere gemeenten sprake lijkt te zijn van lacunes in de berichtgeving, zowel tijdens als buiten verkiezingstijd. Hierdoor is het de vraag of deze media de functies die aan hen in de lokale democratie worden toegeschreven wel kunnen waarmaken.

Nieuwsmedia kunnen burgers met het politieke leven verbinden door middel van de informatiefunctie, de kritiekfunctie en de expressiefunctie (Bakker, 1999). De informatiefunctie en de kritiekfunctie hebben in de bloeitijd van de massamedia, de twintigste eeuw, altijd centraal gestaan in de beroepsopvatting van westerse journalisten (Hermans, Vergeer & Pleijter, 2011). De expressiefunctie, het tot uitdrukking brengen van de verscheidenheid aan meningen uit alle geledingen van de samenleving speelde tot nu toe in de praktijk een ondergeschikte rol (Drok, 2017). Zo constateert Buijs (2014) dat regionale journalisten maar in beperkte mate rekening houden met het perspectief van de burger en er nauwelijks in slagen om in hun berichtgeving actief burgerschap of burgerparticipatie te bevorderen. Ook onderzoek naar brongebruik wijst er op dat er in de nieuwsmedia weinig aandacht is voor het perspectief van gewone burgers. De oververtegenwoordiging van elitebronnen - invloedrijke personen en organisaties - in het nieuws, dat wil zeggen als meest gebruikte bronnen en als de eersten die een gebeurtenis van duiding voorzien, staat al decennia lang ter discussie (Brown, Bybee, Wearden & Dulcie, 1987; Kleemans, Schaap & Hermans, 2015; Reich, 2015).

Binnen de journalistiek komt er aandacht voor meer publieksgerichte benaderingen die zich afzetten tegen de institutionele focus van de nieuwsmedia en die pleiten voor het centraal stellen van het publiek in het nieuwsproces (vgl. Ahva, 2010; Costera Meijer, 2013; Hermans & Drok, 2018; Mast, Coesemans en Temmerman, 2018, Peters & Broersma, 2013; Rosen, 1996). Publieksgerichtheid is geen doel op zich maar dient om burgers beter te verbinden met het publieke domein (Drok, 2015). Een belangrijk concept waarmee invulling wordt gegeven aan publieksgerichtheid is inclusiviteit.

Tegen de achtergrond van de zorg omtrent het journalistieke aanbod op lokaal en regionaal niveau en de opkomst van publieksgerichte benaderingen in de journalistiek, is het relevant om te onderzoeken in welke mate er ten tijde van verkiezingen sprake is van inclusiviteit in de berichtgeving en het nieuwsproductieproces van lokale en regionale media.

Het begrip inclusiviteit kan op verschillende manieren worden geconceptualiseerd. In dit onderzoek wordt het, op basis van de expressiefunctie die past bij een meer publieksgerichte benadering, op twee manieren onderzocht: als het binnen de nieuwsproductie rekening houden met de agenda van het publiek (e.g. Drok, 2016) en als het gebruik maken van een diversiteit aan bronnen en perspectieven (e.g. Tiffen et al., 2014; Hermans & Gyldensted, 2018).

De vraagstelling luidt:

In hoeverre is er in de berichtgeving in lokale en regionale media over de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 sprake van inclusiviteit ten aanzien van onderwerpkeuze en brongebruik?

Nieuwsproductie en inclusiviteit

Zoals in de inleiding gesteld, kent het begrip inclusiviteit in het kader van publieksgerichte benaderingen twee aspecten: met betrekking tot onderwerpselectie en met betrekking tot brongebruik. Beide aspecten van inclusiviteit komen aan de orde in een schets van ideaaltypische kenmerken van verschillende typen journalistiek van Drok (2015).

	Institutionele journalistiek	Civiele journalistiek	Populaire journalistiek
Doel	Onthulling/primeur	Empowerment	Ratings
Referentiekader	Peers; beroepsgroep	Burgers; civil society	Consumenten; markt
Onderwerp	Officiële agenda; top down	Publieke agenda; bottom up	Populaire agenda; diffuus
Bronnen	Officiële laag; elites	Informele laag; representanten	Incidentele laag; vox pop
Informatie	Posities en standpunten	Gevolgen en oplossingen	Mensen en emoties
Presentatie	Tegenstelling	Uitleg	Vertelling

Tabel 1 Ideaaltypische kenmerken van institutionele, civiele en populaire journalistiek (Drok, 2015, p. 31).

In de twintigste eeuw werd de institutionele journalistiek gezien als dé journalistieke kwaliteitsstandaard. Als tegenhanger van deze op traditionele professionele standaarden gerichte benadering tekent zich tegen het einde van de twintigste eeuw een meer publieksgerichte benadering af. Vanuit deze bottom-up benadering, houden journalisten rekening met de vraag welke informatie mensen nodig hebben in hun dagelijks leven. In verkiezingstijd is dat informatie over onderwerpen die burgers belangrijk vinden voor hun stemkeuze.

Bovenstaande wil niet zeggen dat het bij inclusiviteit gaat om een soort journalistieke smaak. Marx Ferree, Gamson, Gerhards & Rucht (2002) bespreken het begrip inclusiviteit tegen de achtergrond van verschillende theoretische perspectieven op democratie. Een institutionele focus van nieuwsmedia sluit aan bij de ‘representatief liberale theorie’. Het is hierbij voldoende dat burgers geïnformeerd worden over het politieke debat, maar zij hoeven niet in de politiek te participeren buiten de periodieke gang naar de stembus om. In de drie andere besproken theorieën, de participatorische, discursieve en constructionistische opvatting, is het niet voldoende wanneer de institutionele elite wordt gerepresenteerd, maar is ‘popular inclusion’, oftewel inclusiviteit, essentieel. Deze benaderingen hebben gemeen dat zij ervoor pleiten om burgers toegang te geven tot het publieke debat en de inhoud hiervan mede te bepalen.

Gans (1979) concludeerde dertig jaar geleden al dat in het nieuws de hiërarchische relaties binnen een samenleving worden weerspiegeld. Niet iedereen heeft evenveel toegang tot de nieuwsmedia om de maatschappelijke en politieke agenda en de daar gehanteerde probleemdefinities te beïnvloeden (Berkowitz 2009; Kleemans et al., 2015). Bij inclusiviteit gaat het dus om de kwestie wie er in en via de media participeert aan het maatschappelijke debat en wie niet (vgl. Drok, 2015), het is met andere woorden een kwestie van insluiting en uitsluiting.

Inclusiviteit en de selectie van onderwerpen

Drok (2015) definieert inclusiviteit als het betrekken van burgers bij het bepalen van onderwerp en probleemdefinitie. Journalisten laten daarbij beleidsdebatten, instituties en machtige spelers niet links liggen maar benaderen die vanuit het perspectief van de burger. Daarmee nemen journalisten de agenda van burgers als leidraad in plaats van de institutionele agenda te volgen. Ook Swart, Peters en Broersma (2017: 908) bespreken inclusiviteit als de mate waarin de interesses van het publiek overeenkomen met journalistieke nieuwsagenda's.

Er is een omvangrijke onderzoekstraditie naar de invloed van de media-agenda op de publieksagenda, het agenda-setting onderzoek. Hierin ging het aanvankelijk om de vraag, in hoeverre hetgeen door de nieuwsmedia aan de orde wordt gesteld, wordt overgenomen door het publiek en ook hoog op hun prioriteitenlijstje komt te staan (McCombs, 2004; Coleman, McCombs, Shaw & Weaver, 2009). Het agenda-settingonderzoek wijst uit dat er wederkerige relaties zijn tussen media-agenda en publieksagenda waarbij in de meeste gevallen de media-agenda leidend is (Brosius & Kepplinger, 1990). Internationaal vergelijkend onderzoek naar de 'news gap' wijst uit dat er ondanks deze wederzijdse invloed aanzienlijke verschillen bestaan tussen de nieuwsselectie van online nieuwsmedia en het nieuws dat ontvangers selecteren: nieuwsmedia hebben stelselmatig een grotere voorkeur voor 'public affairs news' dan het publiek. Verder blijkt dat deze 'news gap' kleiner is in tijden van grote politieke activiteit, zoals verkiezingen (Boczkowski, Mitchelstein & Walter, 2011).

Het is om drie redenen relevant om verkennend onderzoek uit te voeren naar de samenhang tussen de agenda van de burger en de lokale media-agenda tijdens een verkiezingscampagne. Ten eerste omdat uit agenda-settingonderzoek blijkt dat er veelal een behoorlijke samenhang tussen media-agenda en publieksagenda bestaat; ten tweede omdat de 'news gap' ten tijde van verkiezingen relatief klein zou zijn; en tot slot omdat lokale en regionale media geacht worden dicht bij hun publiek te staan

Inclusiviteit en de selectie van bronnen

Gans (1979) stelde dat in het nieuws de hiërarchische verhoudingen in een samenleving tot uitdrukking komen. Dit wordt weerspiegeld in de traditionele journalistieke cultuur die vooral gekenmerkt wordt door een institutionele benadering.

Onderzoek naar relaties tussen journalisten en hun bronnen laat zien dat overwegend elitebronnen, als 'primary definers', maatschappelijke kwesties kunnen agenderen, framen en definiëren (Beckers & Van Aelst, 2018; Tiffen et al., 2014; Berkowitz, 2009; Kleemans et al., 2017). Tijdens de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen blijkt dat dat onder andere komt doordat hooggeplaatste bronnen meer toegang hebben tot journalisten en meer mogelijkheden hebben om hun stempel te drukken op het journalistieke verhaal dan bronnen lager op de eliteladder (de Haan, Groenhart, Hietbrink, Bakker & van Liempt, 2014).

Naast factoren die te maken hebben met status of macht wordt de oververtegenwoordiging van elitebronnen verklaard doordat journalisten vaak terugvallen op routines (Brown et al, 1987; Gans, 1979). Die routines zijn nodig om met beperkte journalistieke middelen met een

grote keuze aan potentieel voor het nieuws bruikbaar materiaal om te gaan (Becker & Vlad, 2009). Mogelijk spelen die routines in de huidige tijd van bezuinigingen, toegenomen snelheid en concurrentie een nog grotere rol. Gans (1979; vgl. Brown et al., 1987) wees op het feit dat ook factoren als beschikbaarheid en geschiktheid van bronnen in deze routines zijn opgenomen. De beschikbaarheid van elitebronnen wordt o.a. bepaald door hun *streven* om in het nieuws te komen, hun *exclusiviteit*, *nabijheid* en ook door *logistieke* factoren. De grotere geschiktheid van elitebronnen baseren journalisten op *ervaringen in het verleden*, hun *productiviteit* in het verschaffen van informatie en hun waargenomen *betrouwbaarheid* en *geloofwaardigheid* (Gans, 1979). (Lokale) politieke partijen zorgen tijdens verkiezingscampagnes dat ze 'beschikbaar en geschikt' zijn, onder andere door middel van persberichten, campagneactiviteiten en het benaderen van journalisten binnen hun netwerk (vgl. de Haan et al., 2013; Hermans & Hietbrink, 2015).

Volgens Reich (2015) zijn er drie verklarende factoren voor het feit dat burgers nog steeds een ondergeschikte rol spelen in het nieuws:

...circumstantial (situations calling for input from citizens arise ad hoc), logistical (using them requires greater journalistic effort), and evaluative (journalists appreciate their contributions less). (Reich, 2015: 773).

Burgers zijn met andere woorden geen frequente bron in het nieuws, omdat ze vaak bij niet-geplande nieuwsgebeurtenissen betrokken zijn, omdat het journalisten meer tijd kost om ze te benaderen en ze niet altijd als relevant, nieuwswaardig en betrouwbaar worden gezien.

Toch lijken technologische, economische en sociaal-culturele ontwikkelingen een heroverweging van de journalistieke cultuur nodig en mogelijk te maken met meer aandacht voor het perspectief van burgers (e.g. Kleemans, et al., 2015; Kleemans et al., 2017). Door digitale platformen zoals internet en social media zijn burgerbronnen door journalisten makkelijker te traceren en te benaderen en hebben deze zelf ook meer mogelijkheden om actief journalisten te benaderen. Door toegenomen concurrentie en commercialisering zou het voor journalisten ook strategisch van belang kunnen zijn om burgers in het nieuws op te nemen omdat ze voor het publiek aantrekkelijk zijn en het publiek zich met hen kan identificeren. Tot slot wijzen Kleemans (et al., 2017) op bovengenoemde publieksgerichte benaderingen, die voortkomen uit of doordringen tot de journalistieke praktijk; ook deze ontwikkeling kan leiden tot meer burgers in het nieuws, zoals onderzoek naar brongebruik van media die de civiel journalistieke benadering gebruiken suggereert (Kurpius, 2002; Massey, 1998) .

Een aantal longitudinale studies toont aan dat gewone burgers inmiddels relatief gezien een opmars maken in het landelijke nieuws, al blijft de nadruk duidelijk liggen op institutionele bronnen (Beckers & Van Aelst, 2018; Kleemans et al., 2017; De Keyser & Raeymaeckers, 2012). Ook internationaal vergelijkend onderzoek laat nog steeds een oververtegenwoordiging van elitebronnen zien (Dimitrova & Strömbäck, 2009).

In recent onderzoek worden naast institutionele bronnen en burgers ook bronnen uit het maatschappelijk middenveld (civil society) onderscheiden (Beckers en van Aelst, 2018; Kleemans et al., 2017). Burgerbronnen kunnen gekenmerkt worden als 'affiliated citizens' en

‘unaffiliated citizens’ (Berkowitz, 1993; Brown et al., 1987) ‘involved citizens’ (e.g. slachtoffers, ooggetuigen, stakers) en ‘uninvolved citizens’ (Beckers & Van Aelst, 2018). Kleemans et al. (2017) geven, in navolging van Ahva (2010) en Hietbrink en Hermans (2015) nadere theoretische kwalificaties aan burgers door een onderscheid te maken tussen enerzijds passieve burgers in de rol van ‘vox pop’ en ‘affected citizens’ en actief handelende burgers of ‘agents’ anderzijds:

Although both vox pops and affected citizens as sources serve a purpose from a commercial-strategic perspective, from a civil responsibility, perspective news should enhance public debate using citizen sources to contribute on a more active, informative or cognitive level. (Kleemans et al., 2017, p. 469).

Zo konden zij laten zien dat de toename aan burgers in het Nederlandse nationale televisienieuws (NOS en RTL) enkel in de categorie vox pop heeft plaatsgevonden. Dit roept de vraag op of de grotere aandacht voor burgers in de journalistieke praktijk wel het soort publieksgerichtheid betreft die in de bovenstaande benaderingen wordt bepleit. Er zou, in termen van journalistieke ideaaltypen, wel eens meer sprake kunnen zijn van een toename van de populaire benadering dan van de publieke benadering.

Inclusiviteit in brongebruik afhankelijk van onderwerp

In het onderzoek naar inclusiviteit in brongebruik wordt onderscheid gemaakt worden tussen algemeen nieuws en beleidsgerelateerd nieuws (Tiffen et al., 2014; Reich, 2015) en brongebruik wordt zowel tijdens als buiten verkiezingstijd bestudeerd (Dimtrova & Strömback, 2009; Hietbrink & Hermans, 2015). Hieruit blijkt dat met name in beleidsgerelateerd nieuws en/of verkiezingsnieuws sprake is van een geringere inclusiviteit in het brongebruik en een grotere nadruk op institutionele bronnen.

Verder blijkt uit onderzoek dat er een relatie lijkt te bestaan tussen het brongebruik en specifieke onderwerpen in de nieuwsberichten.

...on average, ordinary citizens appear more often in news stories dealing with welfare, education and cultural issues such as unemployment, primary schools, children and royals, while they appear less often when it comes to economic issues, law and order, and foreign affairs. (Hopmann & Shehata, 2011, p. 665)

Beckers en Van Aelst (2018) concluderen dat burgers in het Vlaamse televisienieuws het minst voorkomen in politieke onderwerpen en het meest bij onderwijs en rampen. Uit het onderzoek van Kleemans et al. (2015; 2017) blijkt dat ook de rol waarin burgers worden opgevoerd - vox-pop, betrokkenen of actieve burgers – afhankelijk is van het onderwerp.

Het bovenstaande onderzoek naar inclusief brongebruik vindt overwegend plaats op landelijk niveau. Met name regionale en lokale media zouden (moeten) doordringen tot in de haarvaten van de samenleving (Laroës, 2015). Buijs (2014) concludeert echter dat in het dagelijkse nieuwsproces van de redacties van regionale dagbladen het burgerperspectief geen rol van betekenis speelt. Redacteuren geven aan dat alleen bij bijzondere projecten ‘zoals de gemeenteraadsverkiezingen’ de dienstbaarheid aan de gemeenschap expliciet

voorop staat (Buijs, 2014, p. 132). Dit onderzoek richt zich daarom op inclusiviteit in de berichtgeving van lokale en regionale media tijdens de gemeenteraadsverkiezingen.

Onderzoeksvragen

Op grond van het voorgaande wordt de in de inleiding gepresenteerde hoofdvraag naar inclusiviteit in de berichtgeving rond de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 onderzocht aan de hand van de volgende specifieke onderzoeksvragen:

OV1: In hoeverre sluiten de onderwerpen in het verkiezingsnieuws aan bij de inhoudelijke interesses van burgers?

OV2: In hoeverre maken lokale en regionale nieuwsmedia gebruik van verschillende soorten bronnen?

OV3: In hoeverre verschilt het brongebruik van lokale en regionale media bij verschillende verkiezingsonderwerpen?

In de eerste onderzoeksvraag wordt inclusiviteit gezien als de samenhang tussen de belangstelling voor onderwerpen bij media en publiek. In de tweede en derde onderzoeksvraag gaat het om inclusiviteit in het brongebruik.

Methode

Omdat dit een pilotstudy betreft naar de mate van inclusiviteit in lokale berichtgeving gedurende gemeenteraadsverkiezingen zullen burgers en nieuwsmedia in 3 relatief grote Nederlandse gemeenten worden onderzocht (Nijmegen, Enschede en Almere). In het overkoepelende onderzoek van het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek waren ook kleine en middelgrote gemeenten meegenomen, alsmede twee van de vier grootste steden van het land. Die laatste blijven hier buiten beschouwing omdat ze qua medialandschap te atypisch zijn. De kleine en middelgrote gemeenten blijven buiten beschouwing omdat voor ons onderzoeksdoel - het bestuderen van inclusiviteit – de omvang van de berichtgeving te gering is en daarom de aantallen in een geconstrueerde week op een aantal cruciale variabelen te laag zullen zijn.

De data voor het publieksonderzoek werden verkregen door een online survey gehouden onder 1685 inwoners gelijkelijk verdeeld over de 3 betreffende gemeenten. Dit onderzoek werd kort voor de verkiezingen uitgevoerd door onderzoeksbureau Kantar Public. De respondenten maakten deel uit van het vaste panel van het onderzoeksbureau waarbij gemiddeld een respons van 70% wordt behaald. Om representativiteit van de steekproef te bewerkstelligen werd de steekproef gewogen naar geslacht en leeftijd.

Om het belang van onderwerpen voor het publiek vast te stellen is de respondenten gevraagd om uit een lijst van onderwerpen er maximaal drie te kiezen op basis van de vraag: 'Wilt u uit onderstaande lijst de meest belangrijke onderwerpen kiezen waar volgens u de politieke partijen in uw gemeente zich voor in zouden moeten zetten?' (zie tabel 2). De onderwerpen waaruit de respondenten konden kiezen kwamen overeen met de onderwerpen die gebruikt werden voor de inhoudsanalyse (Landman et al., 2015).

De data van de inhoudsanalyse van de nieuwsmedia zijn verzameld gedurende een geconstrueerde weekⁱ in de laatste drie weken voorafgaande aan de gemeenteraadsverkiezingen. In alle drie gemeenten zijn de volgende regionale en lokale mediatypen onderzocht: de offline en online platformen van regionale dagbladen, huis-aan-huisbladen, regionale en lokaleⁱⁱ publieke omroepen, eventueel aanwezige niet-landelijke commerciële omroepen en actieve particuliere nieuwssites ('hyperlocals'). Hierbij dient vermeld te worden dat Almere de enige grote stad is waar geen regionaal dagblad meer actief is (Bakker & Kik, 2018).

Een aantal van de onderzochte media, met name de regionale, berichten niet alleen over de geselecteerde gemeenten ook over andere gemeenten. Daarom werden eerst alle berichten geselecteerd op *relevantie* voor de geselecteerde gemeenten (en bijbehorende kernen). Dus ook berichten die niet expliciet betrekking hadden op de verkiezingenⁱⁱⁱ. In totaal werden er in de 3 gemeenten 717 berichten gevonden.

Vervolgens werd van deze 717 berichten gecodeerd op welke van de volgende *onderwerpcategorieën* ze betrekking hadden: (1) het niet inhoudelijke campagnenieuws (e.g. campagneactiviteiten van politieke partijen, opening stembureaus, het bekendmaken van de verkiezingslijst, flyereren door politici etc.) of een van de volgende inhoudelijke categorieën: (2) cultuur & vrije tijd, (3) veiligheid & rechtspraak, (4) natuur & milieu, (5) zorg & welzijn, (6) bouw & wonen, (7) verkeer & netwerken, (8) economie & werkgelegenheid, (9) bestuur & financiën, (10) onderwijs & wetenschap en (11) minderheden & integratie.

Daarna werd van ieder inhoudelijk bericht gecodeerd of het betrekking had op *lokaal beleid*. In dat geval is het immers direct of indirect relevant voor de verkiezingen (Landman et al., 2015). Berichten werden gecodeerd als lokaal beleid als er een relatie werd gelegd met het gemeentelijk beleid, het werk van gemeenteraad, burgemeester en wethouders en lokale of regionale politieke partijen, beleid van semi-overheidsinstanties en protest van inwoners of betrokkenen tegen voorgenomen of daadwerkelijk beleid. In de tekst moest een expliciete relatie met lokaal beleid worden gelegd maar dit hoefde niet het hoofdonderwerp van het bericht te zijn. Dit leverde 277 berichten op. Samen met het niet inhoudelijke campagnenieuws (n= 156) vormden deze berichten het verkiezingsnieuws (n=433).

Van al deze berichten werd gecodeerd welke bronnen er opgevoerd werden. Naast alle expliciete quotes werden parafraseringen als bron gecodeerd. Zowel humane als niet humane bronnen (beleidsstukken, brieven, rapporten etc.) werden gecodeerd.

De bronnen zijn gecodeerd aan de hand van de volgende indeling (Kleemans et al., 2017; Landman et al., 2015): Institutionele bronnen: (1) politici, overheid, (2) maatschappelijke middenveld: bedrijven, deskundigen, maatschappelijke organisaties (waaronder vakbonden, milieubewegingen, kerken, scholen, zorginstellingen etc.), andere media, (3) burgers: burgers in een passieve rol (vox-pop, ooggetuige, betrokkene) of een actieve rol (participerende burgers of vertegenwoordigers van een groep). In totaal zijn er 898 bronnen gecodeerd.

De codering is uitgevoerd door twee getrainde codeurs. Ongeveer 5% van de berichten werd dubbel gecodeerd, de intercodeurbetrouwbaarheid bleek aanvaardbaar tot goed

(Krippendorff's α voor relevantie (voor de gemeente) 0.95, onderwerp 0.78, lokaal beleid 0.92 en broncategorieën 0.85).

Resultaten

De match tussen de belangstelling voor thema's bij media en publiek.

De eerste onderzoeksvraag gaat over de mate waarin de onderwerpkeuze in het lokale verkiezingsnieuws overeenkomt met de thema's die voor burgers belangrijk zijn bij hun stemkeuze.

In tabel 2 is de verdeling over de onderwerpen weergegeven voor de drie gemeenten samen. In totaal werden in de geconstrueerde week 717 berichten gecodeerd, waarvan 152 in Almere, 253 in Enschede en 312 in Nijmegen. Het relatief lage aantal berichten in Almere kan verklaard worden uit het feit dat in Almere geen regionaal dagblad actief is.

Onderwerp	totaal onderwerp	Verkiezings- nieuws (lokaal beleid en campagne-nieuws)	% Verkiezings- nieuws
campagnenieuws	119	119	100,0
cultuur & vrije tijd	117	19	16,2
veiligheid & rechtspraak	114	18	15,8
natuur & milieu	65	29	44,6
bouw & wonen	58	33	56,9
zorg & welzijn	56	15	26,8
economie & werkgelegenheid	69	12	24,5
verkeer & netwerken	49	16	34,0
bestuur & financiën	41	33	80,5
onderwijs & wetenschap	24	9	27,3
minderheden & integratie	21	11	61,1
Totaal	717	314	43,8

Tabel 2 Aantal berichten per onderwerp en aandeel verkiezingsnieuws in lokale en regionale media in drie gemeenten in een geconstrueerde week tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2018.

Overeenkomend met eerder onderzoek gaat een groot deel van de berichtgeving over de onderwerpen cultuur & vrije tijd en veiligheid & rechtspraak (zie Landman et al., 2015). Van de totale berichtgeving is 43,8% verkiezingsnieuws. Van dit verkiezingsnieuws blijkt ruim een derde (119/314) campagnenieuws, d.w.z. nieuws over de campagne zonder dat er aan inhoudelijke onderwerpen aandacht wordt geschonken. Het betreft hier voornamelijk wat in de literatuur horse race en hoopla wordt genoemd (Brants & van Praag, 2014). Bij de overige onderwerpen betreft het inhoudelijk nieuws.

Van de totale berichtgeving zijn 195 berichten gekoppeld aan lokaal beleid (27,2%) dat wil zeggen dat het inhoudelijk nieuws bevat over maatschappelijke thema's en daarmee relevant is voor de verkiezingen.

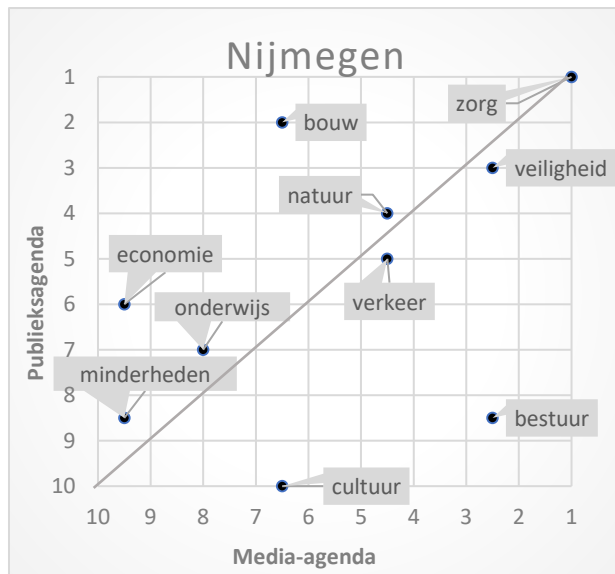
De thema's worden in de media in zeer uiteenlopende mate in verband gebracht met verkiezingsnieuws. Van de twee inhoudelijke onderwerpen die in het totale nieuwsaanbod veel aandacht krijgen, zijn relatief weinig berichten verkiezingsnieuws (tabel 2: cultuur & vrije tijd (16,2%) en veiligheid & rechtspraak (15,8)). Bij de eerste categorie gaat het veelal om aankondigingen of verslagen van culturele aangelegenheden en de tweede bestaat voor een groot deel uit politieberichten. Berichten over bestuur & financiën worden (logischerwijs) relatief vaak (80,5%) in verband gebracht met verkiezingsnieuws. Dat geldt in iets mindere mate ook voor bouw & wonen (56,9%) en natuur & milieu (44,6%). Hoewel over minderheden & integratie het minst bericht wordt is dat wel relatief vaak (61,1%) in verband met verkiezingsnieuws.

Om inzicht te krijgen in de mate waarin er in de onderwerpselectie van de media sprake is van inclusiviteit worden vervolgens de rangordes van onderwerpen op de media-agenda vergeleken met de rangordes van de interesses van burgers. Omdat er per gemeente andere onderwerpen kunnen spelen tijdens de campagne is eerst nagegaan in welke mate dit het geval was. De rangordes van de onderwerpvoorkeuren van burgers bleken significant met elkaar te correleren ($r_s=0,79$; $p=0,007$ (Nijmegen-Enschede), $r_s=0,88$; $p=0,000$ (Almere-Enschede) en $r_s=0,89$; $p=0,000$ (Almere-Nijmegen)). De onderwerpen zorg & welzijn en veiligheid en justitie staan in alle drie gemeenten in de top drie van de voorkeuren van burgers, bouw & wonen en economie & werkgelegenheid staan in twee van de drie gemeenten in de top 3.

Tussen de rangordes van de media-agenda's in de drie gemeenten bestaat echter geen significante samenhang (Nijmegen-Enschede: $r_s=-0,03$ (n.s.), Almere-Enschede: $r_s=0,40$ (n.s) en Almere-Nijmegen: $r_s=0,23$ (n.s)). De mate van aandacht die er aan onderwerpen is besteed is dus gemeente-specifiek is. Daarom is de inclusiviteit in onderwerpselectie in de figuren 1, 2 en 3 per gemeente onderzocht. In de figuren zijn de rangordes van het belang van burgers afgezet tegen de rangordes van aandacht besteed aan onderwerpen in de nieuwsmedia.

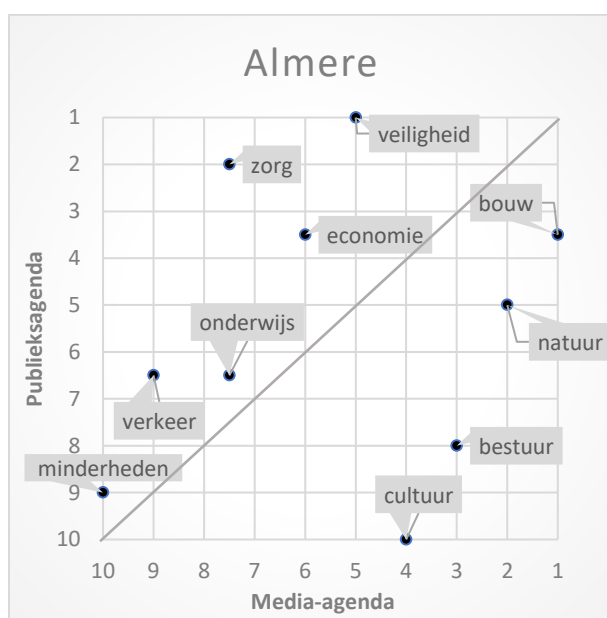
Naarmate onderwerpen in de grafieken meer in de buurt van de diagonaal liggen komt de onderwerpselectie van de media meer overeen met de voorkeuren van de burger: onderwerpen linksonder staan op beide agenda's laag en onderwerpen rechtsboven zijn zowel in de media als bij de burger belangrijk. De onderwerpen linksboven worden door burgers belangrijk gevonden maar niet door de media en de onderwerpen rechtsonder krijgen veel aandacht in de nieuwsmedia maar worden niet belangrijk gevonden door de burgers.

In Nijmegen (figuur 1) is er bij relatief veel onderwerpen overeenstemming tussen de plaats op de media-agenda en het belang van burgers. De correlatie tussen beide rangordes is echter niet significant ($r_s=0,49$; $p=0,15$). Zorg & welzijn en veiligheid & justitie komen veel voor in het verkiezingsnieuws en staan hoog op de publieksagenda. Minderheden & integratie en onderwijs & wetenschap staan op beide agenda's laag. Bouw is voor de burger in Nijmegen een belangrijk onderwerp maar staat relatief laag op de media-agenda. Bestuur & financiën staat hoog op de media-agenda maar laag op de publieksagenda.

Figuur 1 Rangordes media-agenda en publieksagenda in Nijmegen

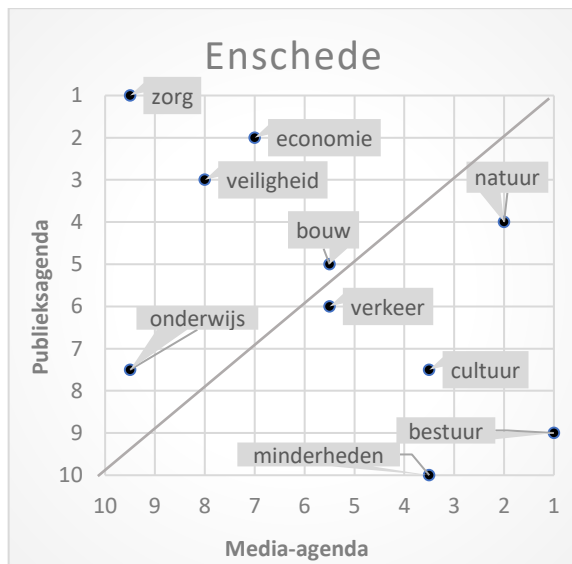
In Almere (figuur 2) lijkt er minder sprake van overeenstemming tussen media en publiek ($r_s=0,16$; $p=0,65$): een aantal onderwerpen scoren hoog bij het publiek (veiligheid & justitie en zorg & welzijn) maar staan beduidend lager op de media-agenda. Voor natuur & milieu en m.n. bestuur & financiën geldt het omgekeerde. Op het gebied van bouw & wonen wordt het publiek relatief goed bediend met een eerste plaats op de publieksagenda en een derde plaats op de media-agenda.

Figuur 2 Rangordes media-agenda en publieksagenda in Almere

In Enschede (figuur 3) lijkt er ook geen duidelijke samenhang tussen de interesses van het publiek en de media-agenda ($r_s=-0,55$; $p=0,10$): zorg & welzijn, veiligheid & justitie en

economie & werkgelegenheid zijn belangrijk voor de burger, maar staan laag in de rangorde bij de media. Bestuur & financiën, cultuur & vrije tijd en minderheden & integratie komen veel voor in het verkiezingsnieuws in Enschede, maar staan laag op de agenda van de burger. Bouw & wonen en verkeer & netwerken daarentegen staan in het midden van beide rangordes.

Figuur 3 Rangordes media-agenda en publieksagenda in Enschede

Inclusiviteit als diversiteit van opgevoerde bronnen

De tweede onderzoeksvraag gaat over het gebruik van verschillende soorten bronnen. In het verkiezingsnieuws in de drie steden werden in totaal 898 bronnen vermeld (Almere, n=278; Enschede, n=295; Nijmegen, n=325). De grote meerderheid bestaat uit institutionele bronnen (70,3%). In tabel 4 valt op dat meer dan de helft van de in totaal opgevoerde bronnen politici zijn (55,7%); een kleiner deel van de institutionele bronnen is afkomstig van de overheid (14,6%).

Broncategorie	Brontype	Aantal	%	%
<i>Burgers</i>			14,9	
	actieve burger	69		7,2
	passieve burger	65		7,2
<i>Maatschappelijk middenveld</i>			14,6	
	andere media	3		0,3
	bedrijven	31		3,5
	deskundigen	23		2,6
	maatschappelijke organisaties	74		8,2
<i>Institutioneel</i>			70,3	
	overheid	133		14,6
	politieke partijen	500		55,7

	Totaal	898	100,0
--	--------	-----	-------

Tabel 4 Brontypen en broncategorieën in de berichtgeving in lokale en regionale media in Almere, Enschede en Nijmegen over de gemeenteraadsverkiezingen van 2018

Het maatschappelijk middenveld vormt 14, 6% van de bronnen. Maatschappelijke organisaties (inclusief (semi-)overheidsinstellingen in zorg, onderwijs, brandweer etc.) zijn hierbij de belangrijkste categorie met 8,2%, terwijl 3,5% van de bronnen een bedrijf is. Opvallend is dat deskundigen die gezien kunnen worden als onafhankelijke bron met veel inhoudelijke kennis, weinig aanwezig zijn (2,6%)(Kleemans, et al., 2017). Verder verwijzen media nauwelijks naar elkaar (0,3%).

Burgers vormen 14,9% van de gebruikte bronnen. Wanneer burgers tijdens de verkiezingscampagne aan het woord komen dan is dat in evenveel gevallen een actieve burgerbron, die inhoudelijk iets toevoegt, als een passieve burgerbron, die vooral een mening geeft. Dit is in overeenstemming met eerder onderzoek tijdens gemeenteraadsverkiezingen (Hietbrink & Hermans, 2015) maar in contrast met het beperkte aantal actieve burgerbronnen in landelijk televisienieuws buiten verkiezingstijd (Kleemans et al., 2017), mogelijk omdat juist het medium televisie zich goed leent voor vox-pop en in dit onderzoek ook tekstmedia zijn meegenomen.

In tabel 5 is de verdeling van bronnen binnen de drie onderzochte gemeenten vergeleken.

Broncategorieën	Brontypen	Almere (n=278)	Enschede (n=295)	Nijmegen (n=325)
<i>burgers</i>		13,7	16,9	14,2
	actieve burger	2,9	12,2	7,7
	passieve burger	10,8	4,7	6,5
<i>maatschappelijk middenveld</i>		11,5	15,3	16,6%
	andere media	1,1	0,0	0,0
	bedrijven	2,9	2,7	4,6
	deskundigen	1,8	2,0	3,7
	maatschappelijke organisaties	5,8	10,5	8,3
<i>institutioneel</i>		74,8	67,8	69,2
	overheid	14,4	13,9	16,0
	politieke partijen	60,4	53,9	53,2
	Totaal	100,0	100,0	100,0

Tabel 5 De verdeling van bronnen over broncategorieën en brontypen in de berichtgeving over de gemeenteraadsverkiezingen van 2018

Hier valt vooral op dat er enig verschil is tussen Almere en de andere twee steden. De nieuwsmedia in Enschede en Nijmegen maken meer gebruik van het maatschappelijk middenveld en burgers als bron. Aanvullend valt op dat de rol waarin burgers als bron aan het woord komen ook duidelijk verschilt. In Enschede komen vooral de actieve burgers die een inhoudelijke bijdrage kunnen leveren aan het onderwerp aan het woord, terwijl in

Almere het vooral de passieve burger is die gevraagd wordt zijn mening kort te geven. In Nijmegen komen beide typen burgerbronnen even vaak voor.

Inclusiviteit in brongebruik per onderwerp

De derde onderzoeksvraag gaat over brongebruik bij verschillende onderwerpen. Omdat uit eerder onderzoek (Beckers en van Aelst, 2018) bleek dat brongebruik afhankelijk is van het onderwerp, is de derde onderzoeksvraag hieraan gewijd. Allereerst zijn in tabel 5 de overkoepelende broncategorieën per onderwerp weergegeven. Het onderwerp waarin het brongebruik het meest institutioneel is, en dus het minst divers, is bovenaan geplaatst.

Onderwerp	% burgers	% maatschappelijk middenveld	% institutioneel
bestuur & financiën (n=94)	6,4	8,5	85,1
campagnenieuws (n=291)	13,1	5,5	81,4
verkeer & netwerken (n=54)	13,0	7,4	79,6
zorg & welzijn (n=35)	2,9	25,7	71,4
veiligheid & rechtspraak (n=61)	23,0	6,6	70,5
economie & werkgelegenheid (n=41)	14,6	17,1	68,3
bouw & wonen (n=110)	18,2	20,9	60,9
cultuur & vrije tijd (n=35)	5,7	34,3	60,0
natuur & milieu (n=115)	17,4	27,0	55,7
minderheden & integratie (n=31)	29,0	16,1	54,8
onderwijs & wetenschap (n=31)	35,5	38,7	25,8
Eindtotaal	14,9	14,6	70,5

Tabel 6 Opgevoerde broncategorieën per onderwerp in het verkiezingsnieuws tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2018. (volgorde van hoog naar laag percentage institutionele bronnen)

Bij het onderwerp onderwijs & wetenschap is het brongebruik het meest inclusief, met een groter aandeel bronnen uit het maatschappelijk middenveld (38,7%) en burgers als bron (35,5%) dan institutionele bronnen (25,8%). Bij alle andere onderwerpen blijken institutionele bronnen het grootste aandeel te hebben en heeft het institutionele perspectief de overhand.

Bij de onderwerpen verkeer & netwerken, bestuur & financiën en het campagnenieuws is (ruim) 80% van de bronnen institutioneel van aard. Wat verder opvalt is dat bij zorg & welzijn, volgens burgers het belangrijkste onderwerp, een kwart van de bronnen uit het maatschappelijk middenveld komt (25,7%; veelal zorgmedewerkers), maar dat slechts 2,9% van de bronnen een burger is. De burger blijft hier, als belangrijke belanghebbende in het zorgdossier, als het ware een buitenstaander

Ook is er een aantal onderwerpen met tussen de 55% en 70% institutionele bronnen. De burger komt relatief vaak (23,0%) aan het woord bij veiligheid & rechtspraak (de politieberichten) en minderheden en integratie (29,0%); Het maatschappelijk middenveld bij natuur & milieu (27,0%) en bouw & wonen (20,9%), cultuur & vrije tijd (34,3%) en, zoals gezegd, bij zorg & welzijn.

Conclusie en discussie

De resultaten van de drie deelvragen overziend, is de berichtgeving van lokale en regionale nieuwsmedia in de onderzochte gemeenten tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 maar in beperkte mate inclusief te noemen. De journalistieke praktijk bij de onderzochte lokale en regionale media lijkt daarmee vooral aan te sluiten bij de representatief-liberale opvatting over democratie waarbij het politieke en maatschappelijke debat in de media gevoerd wordt door de politieke instituties (Marx Ferree et al., 2002). De burger blijft in de campagne een buitenstaander. Dit model past steeds minder bij de samenleving van de 21ste eeuw. Er is een verandering in de journalistieke cultuur nodig die meer aansluit bij participatieve en deliberatieve democratiemodellen die vragen om een meer publieksgerichte journalistiek.

De onderzochte media vertoonden een behoorlijke focus op verkiezingsnieuws, maar opvallend veel nieuws had betrekking op 'horse race & hoopla', het weinig inhoudelijke campagnenieuws (vgl. Brants en van Praag, 2014). Van alle inspanningen die lokale en regionale redacties zich getroosten om verkiezingsnieuws te brengen bestaat meer dan een derde uit nieuws dat burgers wel wijst op het feit dat er verkiezingen zijn, maar hen niet helpt bij het bepalen van de stemkeuze (Landman et al., 2015). Toch zijn er al interessante voorbeelden te zien van nieuwsorganisaties die ook in campagnenieuws een meer publieksgerichte benadering toepassen. In Enschede voerde 1Twente, een samenwerkingsverband tussen een streekomroep en een regionale krant, de actie 'Ik teken voor 80' met als doel om meer kiezers naar de stembus te krijgen^{iv}. Een oorzakelijk verband is in deze moeilijk te bewijzen (zie Baeckgaard et al., 2014), maar Enschede bleek achteraf de grootste stijging in opkomstpercentage te hebben van alle gemeenten.

Bij de nieuwsselectie is er in de onderzochte gemeenten nu nog sprake van een mismatch tussen het belang dat burgers aan onderwerpen toekennen en het belang dat de media er aan geven. Dit duidt erop dat de media onvoldoende aanvoelen wat de interesses van het publiek zijn (inclusiviteit), ofwel dat de media er onvoldoende in slagen de relevantie van geselecteerde onderwerpen aan de burger duidelijk te maken (agenda setting). Burgers lijken vooral belang toe te kennen aan de maatschappelijke onderwerpen terwijl de nieuwsmedia vooral over campagnenieuws en bestuurlijke onderwerpen berichten. Toch zijn in de praktijk ook initiatieven zichtbaar van media die meer proberen aan te sluiten bij de leefwereld van de lokale burgers. Verschillende regionale kranten en omroepen peilen via surveys of andere instrumenten vroeg in verkiezingscampagnes de interesses van burgers. Onderzoek naar hoe ze de resultaten gebruiken in hun nieuwsselectie is in verband met inclusiviteit zeer relevant.

Tot slot is het brongebruik nog in hoge mate institutioneel. Bronnen en instanties die minder goed passen binnen de nieuwsroutines en in een minder goede onderhandelingspositie verkeren, zoals het maatschappelijk middenveld en de gewone burgerij, zijn ondervertegenwoordigd in het verkiezingsnieuws. Zij hebben aanzienlijk minder mogelijkheden in de media te verschijnen, hun onderwerpen te agenderen en problemen te definiëren. De toegang tot de nieuwsmedia in deze institutionele benadering is exclusief voorbehouden aan politici. Het sluit echter niet aan bij journalistieke opvattingen die een

brede, inclusieve participatie voorstaan aan de berichtgeving, het maatschappelijk debat en de democratische besluitvorming (Hermans en Drok, 2018).

De hier gepresenteerde resultaten bevestigen het beeld dat Kleis Nielsen (2015) op basis van eerder internationaal onderzoek naar lokale en regionale media schetst: "Local journalism is mostly reactive and often based on single sources, frequently self-interested ones like politicians, local government officials, or business". "These institutional forms of co-production, characterized by routine interactions with a limited number of local elite sources, rarely results in independent, investigative reporting associated with autonomous accountability reporting".

Het is voor de regionale en lokale nieuwsmedia blijkbaar nog lastig om zich los te maken van professionele standaarden die hun wortels hebben in de professionele standaarden van de 20^e eeuw (Hermans & Drok, 2018). Hoewel er in de journalistiek belangstelling is voor een meer publieksgerichte benadering, die goed aansluit bij de doelstellingen van juist de regionale en lokale nieuwsmedia, spelen de bezuinigingen, de ontslagen en de toegenomen concurrentie van de afgelopen jaren waarschijnlijk een belemmerende rol.

Voor lokale en regionale media, die geacht worden in de haarvaten van de samenleving door te dringen, lijken er kansen te liggen op het gebied van een grotere publieksgerichtheid, waar binnen Journalism Studies recentelijk voor wordt gepleit (Drok, 2016; Costera Meijer, 2013; Peeters en Broersma, 2013; Hermans en Drok, 2018).

De resultaten van dit onderzoek zijn vanwege de beperkte steekproef slechts een eerste indicatie. Vervolgonderzoek naar inclusiviteit is nodig om een beter beeld te krijgen van de ontwikkelingen op dit gebied. De resultaten bevestigen de zorgen die elders ten aanzien van de kwaliteit van lokale berichtgeving zijn geuit (Slob, 2019; Landman et al., 2015; Bakker & Kik, 2018). Gezien de belangrijke democratische taak die aan regionale en lokale nieuwsmedia wordt toegedicht (RMO, 2014) lijkt een herbezinning nodig. Zeker in verkiezingstijd zou een meer publieksgerichte benadering aanknopingspunten kunnen bieden. De kwaliteit van de regionale en lokale media kan toenemen door meer inclusiviteit van perspectieven, bronnen en nieuwsagenda's.

Naast een beperkte generaliseerbaarheid kent deze studie nog andere beperkingen. Zo blijkt de periode van één enkele geconstrueerde week soms lage aantallen berichten of bronnen op te leveren wat betekent dat er enig voorbehoud moet worden gemaakt bij de uitspraken op onderwerpniveau. Verder geeft het aantal opgevoerde broncategorieën wel inzicht in de mate van aanwezigheid van bronnen, maar niet in hun inhoudelijke bijdrage. Evenmin wordt duidelijk welke overweging van journalistiek aan de keuze van bronnen en onderwerpen ten grondslag liggen (zie Buijs, 2014).

Het feit dat dit onderzoek is verricht gedurende een verkiezingsperiode maakt de resultaten des te relevanter voor de rol die media spelen in de lokale democratie. Een verbetering van het functioneren van het lokale en regionale medialandschap vereist investering van alle betrokken partijen. Inhoudelijke ondersteuning van de lokale berichtgeving, zoals de subsidie voor onderzoeksjournalistiek, en verdere monitoring van lokale en regionale media kunnen helpen bij het versterken van de belangrijke rol die lokale en regionale media

kunnen spelen in de lokale democratie. Zonder de noodzakelijke verbeteringen in het verschaalde lokale en regionale medialandschap valt te vrezen dat de burger ook in de toekomst een buitenstaander blijft.

Literatuur

- Ahva, L. (2010). *Making news with citizens*. Tampere: Tampere University Press.
- Baekgaard, M., Jensen, C., Mortensen, P. & Serritzlew, S. (2014). Local News Media and Voter Turnout, *Local Government Studies*, 40:4, 518-532, doi: 10.1080/03003930.2013.834253
- Bakker, P. (1998). *Regionale journalistiek, de pluriformiteit voorbij*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Bakker, P. en Kik, Q. (2018), *Op het tweede gezicht. Regionale en lokale media en journalistiek, 2000-2017*. Den Haag: Stimuleringsfonds voor de Journalistiek.
- Becker, L. & Vlad, T. (2009). News Organizations and Routines. In *The Handbook of Journalism*, edited by Karin Wahl-Jorgensen and Thomas Hanitzsch. New York: Routledge, 59-72.
- Beckers, K., & Van Aelst, P. (2018). Look Who's Talking: An analysis of actors in television news (2003–2016). *Journalism Studies*, Advance Online Publication. doi: 10.1080/1461670X.2018.1463169
- Beckers, K., Walgrave, S., & Van den Bulck, H. (2018). Opinion balance in vox pop television news. *Journalism Studies*, 19, 284-296. doi: 10.1080/1461670X.2016.1187576
- Berkowitz, D. A. (2009). Reporters and Their Sources. In *The Handbook of Journalism*, edited by Karin Wahl-Jorgensen and Thomas Hanitzsch. New York: Routledge, 102-115.
- Berkowitz, D., & Beach, D. W. (1993). News sources and news context: The effect of routine news, conflict, and proximity. *Journalism Quarterly*, 70(1), 4–12.
- Boczkowski, P., Mitchelstein, E. & Walter, M. (2011). Convergence Across Divergence: Understanding the Gap in the Online News Choices of Journalists and Consumers in Western Europe and Latin America. *Communication Research* 38(3) 376 –396.
- Brosius, H. & Kepplinger, M. (1990). The Agenda-Setting Function of Television News: Static and Dynamic Views. *Communication Research*, 17 (2): 183-211.
- Brown, J. D., Bybee, C. R., Wearden, S. T. S., & Dulcie, M. (1987). Invisible power: Newspaper news sources and the limits of diversity. *Journalism Quarterly*, 64(1), 45–54.
- Coleman, R., McCombs M., Shaw, D. & Weaver, D. (2009). Agenda Setting. In *The Handbook of Journalism*, edited by Karin Wahl-Jorgensen and Thomas Hanitzsch. New York: Routledge, 147-160.

Costera Meier, I. (2013). Valuable journalism: A search for quality from the vantage point of the user. *Journalism* 14(6): 754–770.

De Keyser, J. de, & Raeymaeckers, K. (2012). The printed rise of the common man. *Journalism Studies*, 13, 825–835. doi:10.1080/1461670X.2012.667993

Dimitrova, D. V., & Strömbäck, J. (2009). Look who's talking. Use of sources in newspaper coverage in Sweden and the United States. *Journalism Practice*, 3, 75–91. doi:10.1080/17512780802560773

Drok, N., (2015). Participatie in en via de journalistiek. De relevantie van civiele journalistiek in het digitale tijdperk. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 43(1), 23-38.

Drok, N. (2016), *Perspectief voor publiek en professie: De waarde van civiele journalistiek in het netwerkmodel*, Zwolle: Windesheim.

Haan, Y. de, Groenhart, H., Hietbrink, N., Bakker, P. & van Liempt, A. (2014). Geven, nemen en keiharde voorwaarden: onderhandelingen tussen politici en journalisten. In: Praag, P. van en K. Brants (red.), *Media, Macht en Politiek* (2014). Diemen: AMB, 45-64.

Hietbrink, N. & Hermans, L. (2015), De burger, het maatschappelijk middenveld en de politiek in lokale en regionale media. Een vergelijking van brongebruik in het nieuws over de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 en een reguliere periode. In *Nieuwsvoorziening in de regio. 'Gelukkig zijn hier geen journalisten'*. Landman, L., Kik, Q., Hermans, L. & Hietbrink, N. (2015). Diemen: AMB, 55-74.

Hermans, L. & Drok, N. (2018). Placing Constructive Journalism in perspective. *Journalism Practice*, 12:6, 679-694. <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1470900>

Kleemans, M., Schaap, G. & Hermans, L. (2017). Citizen sources in the news: Above and beyond the vox pop? *Journalism*. doi:10.1177/1464884915620206

Kleemans, M. , Schaap, G. & Hermans. L. (2015). Van politiek centrum Binnenhof naar Albert Cuypmarkt: Een longitudinale inhoudsanalyse van bronnen in televisienieuws. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*. 43 (2) , 151-168.

Kleis Nielsen, R. (ed.) (2015). *Local Journalism, the decline of newspapers and the rise of digital media*, London: I.B.Tauris & Co. Ltd.

Kurpius, D. (2002). Sources and Civic Journalism: Changing Patterns of Reporting? *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 79(04) 853 -866.

Landman, L., Kik, Q., Hermans, L. & Hietbrink, N. (2015). *Nieuwsvoorziening in de regio. 'Gelukkig zijn hier geen journalisten'*. Diemen: AMB.

- Laroës, H. (2015). 'De Staat van de Journalistiek: Wie wordt de waakhond in de toekomst?' In: Journalism. <http://www.journalism.nl/> (22 november 2015).
- Marx Ferree, M., Gamson, W., Gerhards, J., & Rucht, D. (2002). Four Models of the Public Sphere in Modern Democracies. *Theory and Society*. 31(3), 289-324.
- Massey, B. (1998). Civic Journalism and Nonelite Sourcing: Making Routine Newswork of Community Connectedness. *Journalism and Mass Communication Quarterly*. 75 (2) 394-407.
- Mast, J, Coesemans, R. & Temmerman, M. (2018). Constructive journalism: Concepts, practices, and discourses. *Journalism*. 20(4), 492-503.
<https://doi-org.windesheim.idm.oclc.org/10.1177/1464884918770885>
- McCombs, M. (2004). *Setting the agenda. The mass media and public opinion*. Cambridge: Polity Press.
- Peters, C., & Broersma, M. (2013). Rethinking journalism. Trust and participation in a transformed news landscape. London/New York: Routledge.
- Praag, P. van & Brants, K. (red.) (2014), *Media, Macht en Politiek*. Diemen: AMB.
- Reich, Z. (2015). "Why Citizens Still Rarely Serve as News Sources: Validating a Tripartite Model of Circumstantial, Logistical, and Evaluative Barriers", *International Journal of Communication* 9: 773–795.
- RMO (2014). *Meerstemmigheid laten klinken. Journalistiek in een veranderend medialandschap*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. Geraadpleegd van <https://www.raadrvs.nl/documenten/publicaties/2014/11/01/meerstemmigheid-laten-klinken>
- Rosen, J. (1996). *Getting the connections right; Public journalism and the troubles in the press*. New York: Twentieth Century Fund Press.
- Slob, A. (2019). Kamerbrief Mediabegroting 2019. Geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/11/16/kamerbriefmediabegroting-2019-ocw>
- Swart, J., Peters, C. & Broersma, M. (2017), Repositioning news and public connection in everyday life: a user-oriented perspective on inclusiveness, engagement, relevance, and constructiveness, *Media, Culture & Society* 2017, Vol. 39(6) 902–918.

Tiffen, R., Jones, P., Rowe, D., Aalberg, T., Coen, S., Curran, J. & Hayashi, K.(2014). "Sources in the News. A Comparative Study." *Journalism Studies* 15 (4): 374–391.
doi:10.1080/1461670X.2013.831239.

Tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers. (2009). *De volgende editie*. Geraadpleegd van [http://www.goc.nl/Onderzoeken-Publicaties/Adviesrapport-TijdelijkeCommissie-Innovatie-en-To](http://www.goc.nl/Onderzoeken-Publicaties/Adviesrapport-TijdelijkeCommissie-Innovatie-en-Toekomst-Pers)

Eindnoten

ⁱ Op 28-02, 4-03, 8-03, 10-03, 12-03, 16-03 en 20-03 2018.

ⁱⁱ Van de lokale publieke omroepen werden de berichten verzameld van televisie en website. Vanwege de beperkte archivering van lokale omroepen werden radioberichten niet gecodeerd.

ⁱⁱⁱ Nationaal nieuws, sport en ook advertorials of andere gesponsorde content zoals gemeenteberichten, werden niet gecodeerd.

^{iv} <https://iktekenvoor80.nl/>